

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BD/243/19/86

ZAINTERESOWANIE WYSTĄPIENIAMI ZJAZDOWYMI
W.JARUZELSKIEGO, M.GORBACZOWA I Z.MESSNERA
I ICH OCENA

/Komunikat z badań/

Sierpień 1986 r.

W dniach 6-10 lipca br., tuż po zakończeniu obrad X Zjazdu Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, CBOS przeprowadził sondaż pod hasłem "Aktualne wydarzenia /5/"¹, którego celem było poznanie opinii społecznej o tym wydarzeniu.

Badając społeczny odbiór X Zjazdu pytaliśmy m.in. o ocenę wystąpień W.Jaruzelskiego, M.Gorbaczowa i Z.Messnera. Zmierzaliśmy do określenia stopnia zainteresowania poszczególnymi przemówieniami, oszacowania kręgu ich odbiorców, ustalenia co się podobało, a co budziło zastrzeżenia.

1. Zainteresowanie

Największym zainteresowaniem cieszyło się wystąpienie W.Jaruzelskiego - co drugi badany zapoznał się w całości lub we fragmentach z jego treścią. Mniejsze audytorium skupiło wystąpienie przywódcy radzieckiego /32,7% badanych/. Jeszcze mniejsze /28,4%/ było grono odbiorców referatu rządowego Z.Messnera. Rozkład procentowy odpowiedzi na zadanie badanym pytanie w tej kwestii obrazuje tabela 1.

Tabela 1

Stopień zainteresowania	Przemówienia			w procentach		
	W.Jaruzelskiego	M.Gorbaczowa	Z.Messnera			
Słuchałem, czytałem w całości	13,5	8,1	5,5	} 54,9	} 32,7	} 28,4
Słuchałem, czytałem fragmenty	41,4	24,6	22,9			
Nie słuchałem, nie czytałem	26,6	44,0	51,1	} 44,8	} 66,9	} 71,1
Wcale się tym nie interesowałem	18,2	22,9	20,0			

¹ Badanie zrealizowano na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie udziałowej pracowników gospodarki uspołecznionej /N=998/ techniką wywiadu kwestionariuszowego. Charakterystykę socjodemograficzną badanej populacji zamieszczamy w aneksie.

Czynnikami różnicującymi stopień zainteresowania wystąpieniami zjazdowymi są cechy społeczno-demograficzne badanych. Największe zainteresowanie deklarowali: członkowie PZPR, mieszkańcy miast wielkości 50-200 tys.ludności, mężczyźni, osoby w wieku 40-49 lat, respondenci z wyższym wykształceniem - szczególnie wyższe kadry kierownicze, niewierzący i niepraktykujący /tab.2/.

Tabela 2

w procentach

Wyszczególnienie	Zainteresowanie przemówieniem		
	W.Jaruzelskiego	M.Gorbaczowa	Z.Messnera
1	2	3	4
Przynależność organizacyjna:			
- członkowie PZPR	87,5	70,0	53,2
- zrzeszeni w innych organizacjach	59,1	37,8	26,9
- nie należący do żadnej organizacji	43,8	19,7	22,9
Miejsce zamieszkania:			
- wieś	48,7	18,7	22,7
- miasto wielkości:			
- do 50	54,6	35,0	36,1
- 50-200	61,4	37,3	28,3
- powyżej 200 tys. mieszkańców	50,8	33,1	28,5
Wiek:			
- do 24	47,0	24,0	20,6
- 24-29	54,4	31,8	27,6
- 30-39	54,7	33,3	29,5
- 40-49	61,6	41,1	32,4
- powyżej 50 lat	49,6	25,2	25,2
Wykształcenie:			
- niepełne podstawowe i podstawowe	47,0	27,4	24,3
- zasadnicze zawodowe	58,7	32,9	28,5

cd. tab.2

1	2	3	4
- niepełne średnie i średnie	46,7	26,1	23,3
- średnie zawodowe	59,8	37,9	30,8
- pomaturalne, niepełne wyższe, wyższe	69,8	44,0	41,0
Stosunek do wierzeń i praktyk religijnych:			
- wierzący i regularnie praktykujący	48,1	25,3	23,4
- wierzący i praktykujący nieregularnie	54,4	30,7	29,3
- wierzący, ale niepraktykujący	65,2	44,1	33,8
- niewierzący, ale uczęszczający do Kościoła	77,0	69,3	38,5
- niewierzący i niepraktykujący	81,1	66,1	47,2

2. Ocena

Respondentów, którzy deklarowali zainteresowanie poszczególnymi wystąpieniami prosiliśmy o ich ocenę - co im się w nich podobało, a co nie.

Referat programowy gen.W.Jaruzelskiego

W grupie respondentów, którzy słuchali przemówienia I sekretarza KC PZPR lub je czytali /N=555/ spotkało się ono w większości z dobrymi /56,4%/ i bardzo dobrymi ocenami /20,5%/. Jedynie 9% twierdziło, że było ono gorsze niż można się było spodziewać, a 2,5% - że było zdecydowanie złe, nie podobało im się. Około 10% uchyliło się od jednoznacznej oceny przemówienia. Podkreśliśmy, że więcej ocen bardzo dobrych i dobrych zyskało wystąpienie wśród partyjnych /86%/ niż wśród należących

do innych organizacji /76%/ i nie należących do żadnej /74%/. Lepiej oceniały je też osoby starsze, powyżej 50 roku życia. Inne cechy społeczno-demograficzne nie różnicują w sposób znaczący oceny tego przemówienia.

Uzupełnieniem ogólnej oceny przemówienia W. Jaruzelskiego było pytanie "Co Panu/i/ w tym wystąpieniu się podobało, a co wywołało Pana/i/ niepokój, niezadowolenie?"

Najczęściej jako zalety badani wymieniali sam sposób przemawiania i przedstawiania problemów, a także wysoki stopień wiarygodności tego, co mówił Generał. Podobała się, jak określano:

- szczerość, otwartość, prawdziwość, krytycyzm - Generał mówił to, co myślą i czują Polacy - 26%,

- konkretność, rzeczowość, trafność i zwięzłość sądów, zrozumiałość języka - Generał mówił mądrze, rzeczowo, umie przemawiać - 14,9%,

- troska o losy kraju, narodu - Generał poruszył wiele ważnych, istotnych spraw Polaków - 11,1%.

Prezentowane cytaty ilustrują dokonaną klasyfikację: "Mówił wprost, prostymi słowami, szukał prostego, wspólnego języka z ludźmi; "/.../ to, że Generał wie jak jest w Polsce, zdaje sobie sprawę z tego co myśli społeczeństwo"; "Nie obiecywał, a mówił o konkretnych sprawach, które gnębią Polaków"; "/.../ trafność sądów, szczerość, prawdziwość obrazu naszego kraju w aspekcie gospodarczym, politycznym i społecznym"; "/.../ to, jak obiektywnie i z żarliwością Generał przedstawił nasze niedostatki i przywary"; "Było proste i mówiło się w nim o tym, co widać na co dzień"; "Mówił z troską o narodzie i sprawach Polaków"; "Dostrzeganie człowieka i jego spraw".

Aprobatę badanych zyskało poruszenie następujących spraw:

- program poprawy stanu gospodarki - 10,9%
/np. "przedstawione sposoby zapobiegania istniejącej sytuacji gospodarczej", "konieczność modernizacji przemysłu i gospodarki", "program działania na przyszłość"/;

- zapowiedź zwiększenia dyscypliny pracy - 6,2%
/np. "to, że wreszcie wezmą się za nierobów i za tych, co przeszkadzają w dobrej pracy", "ostra krytyka brakoróbstwa", "konkretne stawianie spraw, zwłaszcza dotyczące nierobów i obiboków"/;

- zapowiedź poprawy warunków życia ludzi - 4,9%
/np. "powiedział, że ludziom będzie żyło się lepiej", "będzie lepsze życie", "że się nam poprawi", "że będą większe renty i emerytury"/;

- propozycja przeglądu stanowisk pracy, polityka kadrowa - 4,0%
/np. "stawianie na ludzi mądrych", "że nastąpi przegląd stanowisk pracy i może w końcu będą odpowiedni ludzie na odpowiednich stanowiskach"/;

- przedstawienie problemów partii i aparatu partyjnego - 3,3%
/np. "to, że partia ma służyć ludziom, a nie tylko rządzić", "krytycyzm i ocena postępowania partii, dużo samokrytyki, której dotychczas nie było"/;

- opowiedzenie się za rozbrojeniem - 2,9%
/np. "mówił o potrzebie pokoju i rozbrojenia", "to, co mówił o pokoju", "inicjatywa pokojowa"/;

- zapowiedź stabilizacji politycznej, realizacji linii porozumienia narodowego, dalsza demokratyzacja życia - 2,7%
/np. "chęć pojednania wszystkich Polaków", "apel do wszystkich Polaków o pojednanie", "zapowiedź amnestii", "pojednanie z wrogami"/;

- zapowiedź walki z niesprawiedliwością społeczną i wypaczeniami ustrojowymi - 2,5%
/np. "jednakowa kontrola tych u góry i tych na dole, równe traktowanie partyjnych i bezpartyjnych", "potrzeba rzetelnego przestrzegania przepisów prawa w stosunku do wszystkich obywateli", "należy tępić ludzi, którzy czerpią z robotników jakieś korzyści"/.

Odpowiadając na drugą część pytania, dotyczącą zastrzeżeń wobec wystąpienia Generała, największa grupa badanych /blisko 20%/nie wymieniła konkretnych zarzutów, ale wyrażała obawy i wątpliwości, czy to, co zostało powiedziane zostanie wprowadzone w życie, zrealizowane do końca. Charakterystyczne dla tego typu postawy były wypowiedzi: "aby to, o czym mówiło się na Zjeździe zostało wprowadzone w życie, urealnione", "boję się, że to są tylko obietnice, a w życiu zostanie to, co jest", "teoretycznie było dobre. . . Mówiło się o sprawach, które były dobre, ale czy będzie to zrealizowane? Poprzednie Zjazdy udowodniły, że nie".

Wśród wad wystąpienia W. Jaruzelskiego najczęściej wymieniano:

- sloganowość, hasłowość, ogólnikowość - 14,4%
/np. "Generał nie powiedział nic nowego, mówił to, co zawsze", "powtarza się slogany stare i niemodne", "bardzo dużo ogólników", "obietanki bez pokrycia", "demagogia", "to wszystko już mówił, teraz zebrane do kupy", "to są tylko obietnice, a w życiu zostanie jak jest";

- brak perspektywicznej koncepcji rozwoju kraju, programu na przyszłość - 6,7%
/np. "brak jasnej perspektywy co do przyszłości kraju", "brak programu pokonania barier rozwoju gospodarczego", "brak było wyraźnych koncepcji zmian sposobu gospodarowania", "nieudolny program i sposób wprowadzania reformy gospodarczej"/;

- brak programu poprawy sytuacji mieszkaniowej - 4,4%
/np. "mowa o tym, że nie skończy się w najbliższych latach problem mieszkaniowy, to załamało wielu moich kolegów, zwłaszcza młodych", "brak wiary, że sytuacja mieszkaniowa ulegnie gruntownej poprawie"/;

- zbyt optymistyczna, bezkrytyczna ocena przez Generała i Zjazd sytuacji w kraju, nieprawdziwy obraz rzeczywistości - 4,0%
/np. "to, że Jaruzelski wydawał się taki zadowolony", "to było zbyt piękne, aby było prawdziwe", "znów to samo, już zapomnieli 1980 rok. Już same sukcesy, już znów się nie liczą z ludźmi",

"zbyt dużo podał faktów, które nie miały miejsca", "że zbyt duża ilość delegatów przyjęła to wystąpienie bezkrytycznie, że wszystko jest fajnie"/;

- obszerność przemówienia - 3,4%

/np. "zbyt obszerne", "było zdecydowanie za długie", "za długie, tyle gadania"/;

- brak perspektyw poprawy warunków życia ludzi - 3,4%

/np. "że jeszcze długo trzeba czekać, żeby ludziom poprawić stopę życiową", "nie najlepsza przyszłość się przed nami szykuje"/;

- jednostronność ocen, brak obiektywizmu w ocenie polityki państw kapitalistycznych - 3,0%

/np. "krytyka polityki zachodniej", "widzenie całego zła tylko na Zachodzie", "sztywne stanowisko wobec Zachodu", "za ostra polityka z zagranicą, z Zachodem, należy popuścić Generale"/;

- jednostronność ocen, brak obiektywizmu w ocenie polityki państw socjalistycznych, szczególnie ZSRR - 2,7%

/np. "za mocne podkreślanie przyjaźni ze Związkiem Radzieckim", "pogłębianie sojuszu z ZSRR", "za dużo kontraktów i umów ze Związkiem Radzieckim"/;

- sposób przedstawiania stosunków Państwo-Kościół - 2,3%

/np. "ironiczny stosunek do Kościoła i religii", "nastawienie antyklerykalne, które może spowodować podział społeczeństwa"/;

- brak programu działań partii i rządu - 2,3%

/np. "partia nie dała recepty na rozwiązanie problemów", "za mało mówiło się o konkretnych działaniach partii na rzecz uwiarygodnienia swoich postanowień", "brak wyraźnych koncepcji partii i rządu prowadzących do zmian"/;

- zapowiedź ograniczenia demokratyzacji życia, likwidacji opozycji - 2,0%

/np. "nowe pogrożki pod adresem opozycji", "zapowiedź bezwzględnej walki z wszelką opozycją - to już zakrawa na dyktaturę"/.

Przemówienie M.Gorbaczowa

Wśród respondentów, którzy słuchali wystąpienia przywódcy radzieckiego, bądź je czytali /N=331/ 68% twierdziło, że przemówienie podobało im się, w tym ponad 16% przyznało mu najwyższą ocenę. Około 27% twierdziło natomiast, że nie zrobiło ono na nich większego wrażenia, a 3%, że im się w ogóle nie podobało. O pozytywnym wrażeniu wywołanym wystąpieniem M.Gorbaczowa częściej mówili partyjni /82,7%/ i zrzeszeni w innych organizacjach (68,3%/ niż deklarujący przynależność do b."Solidarności" /61,1%/ i nie należący do żadnej organizacji /57,7%/. Najwyższe oceny częściej skłonni byli przyznawać respondenci mieszkający w miastach, ludzie o wyższym poziomie wykształcenia, pracownicy umysłowi średniego szczebla, osoby w wieku 40-49 lat i ateści.

W wystąpieniu M.Gorbaczowa aprobatę badanych zyskały:

- stosunek przywódcy radzieckiego do spraw pokoju i rozbrojenia na świecie - 40,5%
/np. "było pokojowe i optymistyczne", "przekonywujący był jego apel o zachowanie pokoju na świecie", "jasne stawianie na pierwszym miejscu sprawy pokoju międzynarodowego", "sprawy rozbrojenia oraz całkowitego zaprzestania produkcji broni nuklearnej"/;

- serdeczny, przyjazny stosunek do Polski i naszego narodu, zrozumienie problemów Polski - 16,4%
/np. "duża wiedza o sytuacji w Polsce i zrozumienie naszych problemów oraz to, że nie było nawet próby pouczenia", "szczery i przyjazny stosunek do Polski i Polaków. Ciepło i przyjaźń, ta prawdziwa", "byłem niezmiernie zaskoczony /mile/, że człowiek ten zorientowany jest w naszych polskich sprawach, poza tym troska, z jaką o nich się wyrażał", "mówił tak inaczej, od serca zwłaszcza o Polakach", "dobre traktowanie Polaków", "jako przywódca dał wyraz, że jest sprzymierzeńcem i przyjacielem Polski, podpiewał przyjaźń Polski i ZSRR"/;

- rzeczowość, konkretność, komunikatywność wystąpienia-12,4%
/np. "konkretyzm wypowiedzi", "było ono bardzo bezpośrednie", "to, że mówił ze swobodą o sprawach ważkich i trudnych", "konkretna treść", "wypowiedź była rzeczowa"/;

- ocena sytuacji międzynarodowej, stanowisko w sprawie stosunków Wschód - Zachód - 8,7%

/np. "człowiek, który nie potrafi się załamać przed presją państw zachodnich", "chęć rozmów ze Stanami Zjednoczonymi", "otwartość polityki ZSRR na sprawy międzynarodowe", "powie-
dział otwarcie co myśli o Zachodzie"/;

- osobowość przywódcy radzieckiego, jego inteligencja, mądrość - 7,4%

/np. "głęboka mądrość przywódcy ZSRR, a przy tym duża bezpo-
średniość i konkretność języka", "sama osobowość mówcy - sama
forma przedstawiania problemów", "podoba mi się jako polityk,
jest bardzo mądrym przywódcą", "wiedza polityczna, osobowość,
inteligencja", "najbardziej podobał mi się sam Gorbaczow"/;

- oferowanie pomocy naszemu krajowi, propozycja dalszej
współpracy z Polską - 6,7%

/np. "zapewnienie o dalszej pomocy i współpracy dla Polski",
"pomoc dla Polski", "wydaje się, że jest to człowiek, który
chce Polsce pomóc"/.

Ci, którzy wyrażali konkretne zarzuty co do przemówienia
M.Gorbaczowa /N=126/ najczęściej wymieniali:

- ogólnikowość, hasłowość, demagogię, za dużo ideologii- 15,1%
/np. "zbyt dużo słów, a mało działania", "wielka dyskusja, a
efektów nie będzie", "za dużo słów rzuconych na wiatr", "za
dużo ideologii"/;

- ingerowanie w sprawy wewnętrzne Polski, uzależnienie
Polski od ZSRR - 7,9%

/np. "to, że tak bardzo chce się nami opiekować", "zapewnienie
o miłości ZSRR do Polski w każdych warunkach", "mydlenie oczu
gadaniem o przyjaźni"/;

- stronnictwo w ocenie polityki państw kapitalistycz-
nych - 6,3%

/np. "lekka przesada w posądzaniu Zachodu o chęć wywołania
wojny", "zbyt jednostronne obciążanie Zachodu jako tych, którzy
dążą do bezpośredniej konfrontacji", "kłamstwo, że nie chce
wojny, a się zbroi"/;

- zbyt pozytywna ocena przez Gorbaczowa sytuacji w Pol-
sce - 5,6%

/np. "zbyt pozytywna i optymistyczna opinia o Polsce, Polakach
o znaczeniu partii w społeczeństwie", "chyba zbyt optymistyczne

spojrzenie na Polskę i Polaków, ocena dokonana przez Gorbaczowa była chyba trochę na wyrost", "kadził Jaruzelskiemu"/;

- pewność siebie, przemawianie z pozycji siły - 4%
/np. "w jego wypowiedziach przebijała buta, siła, która dyktuje warunki i daje rady", "Gorbaczow sprawiał wrażenie człowieka bardzo pewnego siebie; odniosłem wrażenie, że Jaruzelski był skromniejszy", "to była wypowiedź «Pana»/;

- wszystko, całe przemówienie mi się nie podobało - 4%

- to co powiedział o tragedii w Czernobylu - 3,2%
/np. "że kłamał z awarią w Czernobylu - gdyż nadal są emisje promieniotwórcze, np: nad Polską była 10 czerwca", "nie ustosunkował się do tragedii w Czernobylu", "ślizganie się po tematach, szczególnie tej elektrowni"/.

Referat rządowy premiera Z.Messnera

Wśród zainteresowanych wystąpieniem premiera większość badanych /77,4%/ uznało wskazane w referacie kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego Polski za słuszne i właściwe. Opinii tej nie podzielało blisko 10% respondentów, a około 13% uchyliło się od sprecyzowania swojego zdania w tej kwestii.

O słuszności przedstawionych przez Z.Messnera propozycji częściej przekonani byli partyjni /88,7%/ i należący do innych organizacji /78,7%/ niż deklarujący przynależność do b."Solidarności" /71%/ i nie zrzeszeni w żadnej organizacji /69,1%/. Największe oczekiwania związane z wystąpieniem premiera mają wyższe kadry kierownicze /100%/, najniżej natomiast ocenili wygłoszony referat niewykwalifikowani pracownicy usług /14,3%/. Pozostałe cechy społeczno-demograficzne nie różnicują w sposób znaczący oceny wystąpienia Z.Messnera.

Aneks

Badaniem objęto 998 osób. Struktura procentowa badanych według ich cech socjodemograficznych była następująca:

Płeć

Mężczyźni - 56

Kobiety - 43

Wiek /średnia wieku 36-37 lat/

Do 19 lat - 1,8

20-24 - 15,9

25-29 - 15,1

30-39 - 31,1

40-49 - 21,1

50-59 - 11,8

60 i więcej lat - 2,2

Wykształcenie

Niepełne podstawowe - 3,4

Podstawowe - 33,0

Zasadnicze zawodowe - 25,0

Niepełne średnie - 0,9

Średnie ogólnokształcące - 5,1

Średnie zawodowe - 22,5

Pomaturalne - 0,8

Niepełne wyższe - 0,3

Wyższe - 8,9

Miejsce zamieszkania

Wieś - 12,3

Miasta wielkości:

do 5 tys. - 0,6

- 5-10 - 0,7

- 10-20 - 1,4

- 20-50 - 7,0

- 50-100 - 14,7

- 100-200 - 23,4

- 200-500 - 18,3

- ponad 500 tys.mieszkańców - 18,3

Przynależność do organizacji społeczno-politycznych

PZPR - 14,5
SD - 0,8
ZSL - 0,7
Organizacje młodzieżowe - 7,6
PRON - 2,0
Związki zawodowe - 36,6
Inne, działalność społeczna poza organizacjami - 5,2
Nie należy do żadnej organizacji - 50,5

Przynależność do związków zawodowych przed wprowadzeniem
stanu wojennego

NSZZ "Solidarność" - 36,6
Związki branżowe - 21,2
Inne - 1,1
Nie należało do żadnych - 40,7

Stosunek do wierzeń i praktyk religijnych

Wierzący i praktykujący regularnie - 42,0
Wierzący i praktykujący nieregularnie - 34,4
Wierzący, ale niepraktykujący - 16,4
Niewierzący, ale chodzący do Kościoła - 1,3
Niewierzący i niepraktykujący - 5,4

Dochód - średni dochód na osobę - 11,4 tys.zł.